

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота з економічної теорії

на тему:

“Аналіз поведінки сировинних ринків”

Студента 2 курсу

групи ОПД-21

факультету обліку і аудиту

Барана Мар'яна Михайловича

Науковий керівник:

к.е.н., викл. Вірковська А.А.

Національна шкала.....

Кількість балів.....

Оцінка ECTS.....

Тернопіль 2017

ЗМІСТ

	сторінка
Вступ.....	3
Розділ I. Сутнісна характеристика та сучасний стан сировинних ринків.....	5
Розділ II. Аналіз сучасних тенденцій поведінки сировинних ринків.....	16
Розділ III. Проблеми та стратегічні орієнтири формування поведінки сировинних ринків в Україні та світі.....	28
Висновки.....	38
Список використаних літературних джерел.....	41

ВСТУП

Сьогоднішня глобальна економіка характеризується складною структурованою системою, інтенсифікацією господарського життя, виникненням суттєвої кількості різнопланових інституцій з уніфікованим державним управлінням й регулюванням, пришвидшенням науково-технологічного прогресу, нагромадженням інтелектуального капіталу, розвитком інформаційних систем й комунікативних мереж та світовими нормами стандартизації щодо якості товарів і послуг, лібералізації торгівлі, зростанням кількості суб'єктів міжнародних економічних відносин, політичних, соціальних, транснаціональних систем, потребами попиту і пропозиції, поляризацією розвитку держав та суспільств.

Проведене дослідження ґрунтується на припущенні, що адаптація сировинних ринків до умов глобальної економіки повинна базуватися на поступальному їх входженні у систему глобальних господарських взаємовідносин й формуванні конкурентних переваг регіональних сировинних ринків на засадах взаємовигідного товарообігу та захисті національних інтересів кожної держави.

Проблемою формування глобальної моделі розвитку ринкових відносин займалися провідні теоретики та практики світу: Гольдшмидт Н., Герчикова І., Вернер К, Кроуфурт К., Майхев Е., Норт Д., Перкінс Дж, Райнер Е., Фомичев В. та інші. Водночас актуальні питання розвитку сировинних ринків та їх поведінки у процесах глобалізаційних трансформації світової господарської системи були розглянуті вітчизняними науковцями, серед яких: Барановська І, Бобух І, Вишневський В., Вірковська А., Гайда Ю., Геєць В., Длугопольський О., Кіндзерський Ю., Козюк В. В основу усіх цих праць покладені питання формування ринків та вдосконалення економічного механізму їх функціонування.

Метою курсової роботи є теоретичне та практичне обґрунтування економічних детермінант розвитку сировинних ринків та здійснення моніторингу їх поведінки у контексті реалізації глобалізаційних процесів.

Об'єктом дослідження є процес функціонування та розвитку сировинних ринків у локальному та глобальному масштабах.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних і практичних аспектів формування економічної поведінки сировинних ринків у контексті їх конкурентоздатності на міжнародній глобалізаційній господарській системі.

Виходячи з поставленої мети, беручи до уваги предмет та об'єкт курсової роботи варто визначити низку поставлених завдань, які необхідно вирішити при здійсненні наукового дослідження:

- дослідити суть та значення, а також умови розвитку світового ринку сировинних товарів;
- здійснити аналіз сучасних тенденцій функціонування сировинних ринків;
- визначити стратегічні орієнтири формування економічної поведінки регіональних сировинних ринків з метою покращення їх конкурентоспроможності.

Структура проведеного дослідження:

Загалом проведене дослідження складається з вступу, висновків та трьох розділів. У роботі міститься 5 таблиці, 6 рисунків. Для написання курсової роботи було використано 31 літературне джерело.

Україна має перевагу у тому, що є великим ринком і має приклади, які треба наслідувати.

Ерік С. Райтнер¹

РОЗДІЛ I

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА СУЧАСНИЙ СТАН СИРОВИННИХ РИНКІВ

Ключовим інтегруючим компонентом глобальної економічної системи є світовий ринок та його структурні компоненти. Водночас, світовий ринок функціонує за певними правилами та законами, які ґрунтуються на міжнародній виробничій спеціалізації країн з урахуванням економічного, демографічного, природнього, інтелектуального (та ін.) потенціалів. Важливим сегментом функціонування глобальної ринкової системи є сировинні ринки, що регулюють два основні аспекти ринку: пропозицію і попит на сировину, який, у свою чергу, залежить від динаміки розвитку основних галузей промисловості.

Для кращого розуміння та вивчення обраної проблематики, насамперед, варто визначитись з термінологічними поняттями та дефініціями. Розглядаючи спеціалізований глосарій понять світових сировинних ринків продовольчих і промислових товарів, ознайомимось з англійським терміном «commodity», еквівалента якому в українській мові немає. В «Oxford Paperback Encyclopedia» пояснюється: «Commodity є товаром (англ. good) або будь якою сировиною (англ. raw) чи напівфабрикатом (англ. semi-processed material), що, зазвичай, надходить до сфери міжнародної торгівлі»².

¹ Райтнерт Е. С. Як багаті країни збагатили... і чому бідні країни лишаються бідними / Ерік С. Райтнерт [перекл. англ. П. Тарашука]. – К.: Темпора, 2015. – 444с.

² Oxford Paperback Encyclopedia / Oxford University Press; Market House Books Ltd. – Oxford: Oxford University Press, 1998. – 1496 p. – P. 337.

Commodities (дефініція вказана у множині - авт.) «...поділяються на сільськогосподарські продукти (англ. agricultural products) і мінерали. Продукти сільського господарства, у свою чергу, поділяються на продукти харчування (англ. foods), які включають урожай з дерев (англ. tree crops), зокрема каву, чай, какао; врожай рослинництва (англ. arable crops), зокрема пшеницю (англ. wheat), рис (англ. rice), сою (англ. soybeans); і непродовольчі товари, такі як деревину (англ. timber), природний каучук (англ. natural rubber) або джут. До мінералів належить органічне паливо (англ. fossilfuels) - нафта, газ (англ. gas) і вугілля (англ. coal), а також метали - мідь, алюміній, цинк (англ. zinc)»³.

Із суті визначеного терміну передбачається наявність, відповідного міжнародного ринку, який у вище зазначеній енциклопедії окреслюється як «commodity market», зміст трактування якого полягає у наступному: «commodity market» є ринком сировини чи напівфабрикатів.

Для багатьох позицій вказаного сировинного ринку визначена єдина світова ціна (англ. single world price) або ціна з невеликим відхиленням (англ. narrow range of price) для конкретного виду продукту (англ. particular grade of product), до прикладу, нафти та для значної кількості позицій існує єдиний домінуючий ринок (англ. single dominant market), на якому укладається більшість угод (англ. most deals take place). До прикладу, певні види металів купують і реалізуються на Лондонській біржі металів (англ. London Metal Exchange)⁴. Товарні стабілізаційні угоди (англ. commodity stabilization agreements) інколи укладаються між/або країнами-виробниками і країнами-споживачами з метою стабілізації цін на сировинні продукти. Порівнюючи, варто зауважити, у певних ситуаціях наявність амбіційних спроб контролювати довготерміновий рівень цін (англ. long-term level of prices), призводить до утворення нафтового картелю - Організації країн-експортерів нафти (ОПЕК)⁵. Задля ефективного функціонування стабілізаційних угод, необхідне створення

³ Oxford Paperback Encyclopedia / Oxford University Press; Market House Books Ltd. – Oxford: Oxford University Press, 1998. – 1496 p. – P. 338.

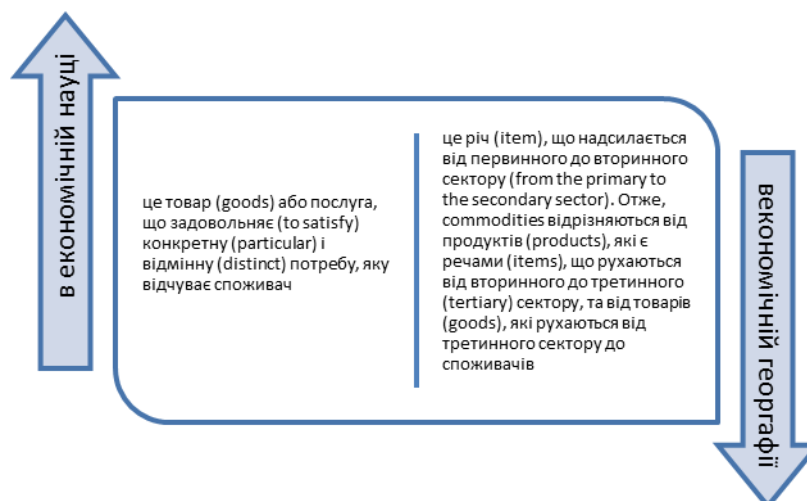
⁴ London Metal Exchange (LME) / From Wikipedia, the free encyclopedia – [Електронний ресурс] – Доступно з: https://en.wikipedia.org/wiki/London_Metal_Exchange

⁵ Організація країн-експортерів нафти / Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. - [Електронний ресурс] – Доступно з: <https://uk.wikipedia.org/wiki/ОПЕК>.

центрального фонду, який використовується для підтримки сировинного ринку за допомогою закупівлі товарів (англ. commodities), у такий спосіб знижуючи пропозицію (англ. thus reducing) для створення буферного запасу (англ. buffer stock), коли ціна є меншою за очікуваний рівень (англ. the price is below desired level). Відповідні запаси в перспективі можуть бути використані у ситуації, коли реальна ціна перевищить (англ. is above) очікуваний рівень. Випадкове відхилення світових цін на біржові товари, зазвичай, може спричинити певні труднощі як для працівників, так і для господарських систем країн з транзитивною економікою, іншими словами, країн, що розвиваються (англ. developing countries), які безпосередньо залежать від іноземної валюти, отриманої від експортних операцій вузького первинного сектору промислової продукції (англ. limited range of primary industry)⁶».

Задля демонстрації ґрунтовнішого аналізу, окреслимо ще одне поняття, пов'язане з вищезазначеною дефініцією «commodity». В «Oxford Dictionary of Geography»⁷ зазначена дефініція commodities скомплектована досить специфічно і компактно: «Very loosely, goods and services»⁸, що дослівно перекладається як: «Дуже широко - товари і послуги».

Водночас існують визначення більш деталізовані (рис. 1.1.):

⁶ Англійська термінологія перекладена з допомогою Экономика Управление Финансы – русско-английский словарь /Л. Ш. Лозовский, Г. П. Белова, А. В. Берлин и др.// под. ред. Л. Ш. Лозовского. – М.: Русский язык, 2002. – 352 с.

⁷ Mayhew S. Oxford Dictionary of Geography / Susan Mayhew // Oxford: Oxford University Press, 1997. - 460с. – С. 88.

⁸ Там само, С. 88.

Рис. 1.1. Наукові підходи до визначення базової дефініції сировинного ринку (англ. commodities)

Примітка: складено автором на основі літературних джерел: [11].

Світовий ринок сировини – це своєрідна система економічних відносин між окремими країнами, транснаціональними компаніями (ТНК) та міжнародними монополіями з приводу купівлі-продажу різних видів сировини. В цю систему входять організаційно-економічні відносини з приводу організації торгівлі сировиною на товарних біржах, аукціонах, міжнародних торгах та укладання контрактних угод; відносини економічної власності з приводу формування ціни на сировину, оплати послуг посередників (якщо така торгівля ведеться за їх участю), встановлення занижених цін розвиненими країнами світу, ТНК та іншими суб'єктами на сировину, що продається слаборозвиненими країнами світу тощо. Встановлення монополюно низьких цін зумовлене значною монополізацією світового сировинного ринку, з боку ТНК та міжнародних монополій у формі картелів. До прикладу, за даними експертів Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД)⁹, 3 - 6 компаній контролюють 80 - 85% ринку міді, 90 - 95% ринку залізної руди. Певною мірою це зумовлено переходом розвинених країн світу до ресурсощадних технологій, економією сировини, широким використанням вторинної сировини, лібералізацією торгівлі, наявністю торгових бар'єрів та ін. чинниками. Переважна частина експорту України має сировинну спрямованість. Значною мірою подібним до світового сировинного ринку є світовий ринок сільськогосподарської продукції та продовольства. Якщо наприкінці 80-х ХХ ст. Україна експортувала сільськогосподарської продукції на 30 млрд дол., то на початку ХХІ ст. експорт таких товарів зменшився майже в 10 разів.

⁹ Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД, UNCTAD) о - рган Генеральної асамблеї ООН, який не є міжнародною торговельною організацією. Створений в 1964 р. і нараховує 194 країн-членів. Основні завдання — сприяння розвитку міжнародної торгівлі, рівноправної взаємовигідної співпраці між державами, напрацювання рекомендацій по функціонуванню міжнародних економічних відносин. Резолюції, заяви ЮНКТАД мають характер рекомендацій. Під егідою ЮНКТАД розробляються багатосторонні угоди і конвенції. Найвищий орган ЮНКТАД — Конференція і Рада з торгівлі та розвитку, в рамках якої працює шість комітетів.

Крім цього, варто зазначити ключові ознаки формування сировинних ринків, визначених у фаховій літературі через наявність відповідних складових (рис. 1.2):

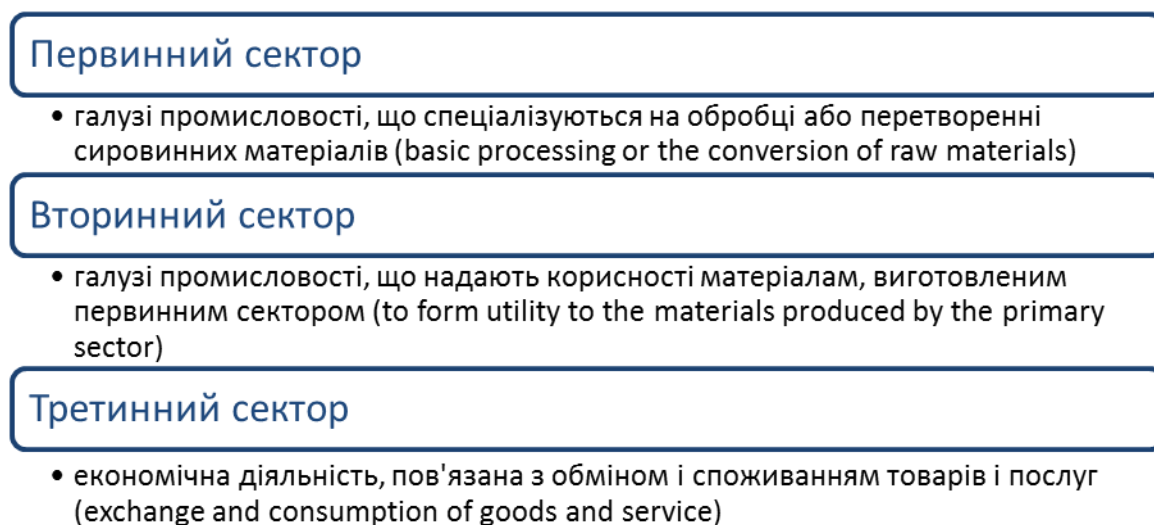

Рис. 1.2. Секторальний розподіл сировинних ринків

Примітка: складено автором на основі літературних джерел: [22].

До суб'єктів світового господарства відносяться перш за все національне господарства окремих країн, їх групи, а також національні фірми, які беруть активну участь у зовнішньоекономічній діяльності, багатонаціональні компанії і міжнародні економічні організації. Розширення поняття суб'єктів світового господарства пов'язано з тим, що розвиток міжнародного поділу праці та світового господарства в другій половині ХХ ст. визначався зростаючою інтернаціоналізацією господарського життя. На цей процес впливали різні фактори:

по-перше, географічні чинники, нерівномірність розподілу на земній кулі природних ресурсів, у тому числі рослинного і тваринного світу, різні ґрунтово-кліматичні умови. Наростання обсягів випуску продукції, поява нових галузей і виробництв зумовлюють підвищений попит на сировинні товари, отримання яких обмежена природними умовами. Це стимулює видобуток сировини в тих країнах, де є відповідні запаси. Крім того, зростає попит на продовольчі товари, які виробляються лише в певних кліматичних зонах;

по-друге, ступінь розвитку продуктивних сил. Велике машинне виробництво, як правило, може бути ефективним тільки при глибокій спеціалізації і орієнтації на широкий ринок збуту, що призводить до необхідності виходу на зовнішній ринок;

по-третє, науково-технічний прогрес. При швидкому оновленні продукції і технологій неможливо досягти оптимального розвитку в межах однієї країни всіх видів виробництв. Результатом цього є активний обмін продукцією, послугами та факторами виробництва.

Сучасний сировинний ринок у контексті просторової ознаки організації поділяється на:

- внутрішньорегіональні;
- регіональні;
- світові.

За видами суб'єктів ринкових відносин сировинні ринки можуть поділятися на:

- ринок оптової торгівлі, коли в якості покупців та продавців виступають підприємства та організації;
- ринок роздрібною торгівлі, коли покупцями виступають окремі громадяни;
- ринок державних закупок сільгосппродукції, коли покупцем виступає держава, а продавцями – безпосередні виробники сільськогосподарської продукції.

З врахуванням дотримання законності в економіці сировинні ринки поділяються на:

- легальні, офіційні:
- нелегальні (тіньові, чорні і т.д.)

Доцільність державного регулювання сировинних ринків на основі інструментальних і цільових критеріїв є доведена і підтверджена науковими дослідженнями вітчизняних та закордонних фахівців. За критерієм домінування певного набору інструментів, що дозволяють або не дозволяють державі

здійснювати безпосередній перерозподіл ресурсів на користь окремих суб'єктів розрізняють вертикальну («жорстку»), та горизонтальну («м'яку») моделі реалізації державної політики у сфер функціонування сировинних ринків. Відтак, стосовно визначення домінуючих критеріїв щодо певних цілей функціонування та розвитку сировинних ринків у сучасній господарській системі, можна виділити експортно-орієнтовану, протекціоністську, імпортозамінну, інноваційну моделі. У практичному полі нормативні моделі завжди сполучаються між собою, а формування фактичної політики має визначатися тими цілями і завданнями, які держава ставить перед промисловістю та тими галузями народного господарства, які є безпосередніми споживачами сировинних ринків, а також вихідними умовами тієї стадії розвитку, на якій перебуває економіка і суспільство країни¹⁰. Водночас організаційна структура господарюючих суб'єктів безпосередньо впливає на їхню конкурентоспроможність та всієї національної економіки на світовому ринку.

Загалом значна частина світової історії максимізація випуску певної продукції супроводжувалося збільшенням вартості, а позаяк і ціни на сировину, з якої вона вироблялася: чи то у аграрному секторі для продукування с/г продукції, або лісового господарства, чи у гірничодобувній галузі для виробництва чорних металів.

Проте, на початку ХІХ ст. сталася подія, феномен якої й досі дивує істориків економіки. Зароджена в Британії перша промислова революція¹¹, яка поширилася незабаром на Бельгію, Нідерланди, Францію, Швейцарію та інші країни Західної та Північної Європи, привела не лише до витиснення ручної праці новими машинами та механізмами зі значним підвищенням ефективності виробництва й зниженням його собівартості. Почав змінюватися характер

¹⁰ Кіндзерський Ю. В. Державна політика структурно-технологічної модернізації промисловості / Юрій Вікторович Кіндзерський. – Автореферат на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03. - економіка та управління народних господарством. — Київ: Державна установа «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України», 2015. – 40 с.

¹¹ Промислова революція в Європі / Моя освіта - Історія. - . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: <http://moyaosvita.com.ua/istoriya/promislova-revolyuciya-v-yevropi/>

тодішньої глобальної економіки. Однією з таких змін стало поступове усвідомлення доцільності економії сировини та ресурсів.

Друга промислова революція, що відбувалася наприкінці XIX ст. - у першій половині XX ст., була більшою мірою заснована на досягненнях науки, тоді як під час першої промислової революції фундаментом змін були, швидше, вдалі винаходи. Під час другої промислової революції ощадливе ставлення до використання сировини ще не стало модним трендом. Проте, подальше підвищення ролі науки та освіти відіграло ключову роль і в третій, і, особливо, в четвертій промисловій революції, яка вже давно минула фазу зародження та своєю хвилею готова захлеснути попередницю. Однією з характеристик нових індустріальних укладів стало усвідомлене зниження споживання сировини, зменшення попиту на яке веде до падіння цін на нього.

Нажаль, Україна, з найбільш перспективної держави пострадянського періоду, перетворилася і все більш глибоко утверджується в статусі сировинної держави, яка, маючи великий потенціал, насамперед, інтелектуальний, не розвиває його, а навпаки, пригнічує.

Основними рисами сучасних організаційних перетворень у світовій практиці є концентрація ресурсів, вертикальна і горизонтальна інтеграція, збільшення капіталізації бізнесу, розширення географії виробництва і збуту, диверсифікація спеціалізації виробництва з передачею другорядних функцій спеціалізованим компаніям, перенесення виробництва у менш розвинуті країни з більш дешевими традиційними ресурсами, зосередження основної уваги на розробках новітніх технологій і продуктів.

Сировинна комерція має низку особливих ознак (рис.1.3.).

Стосовно попиту та пропозиції на сировинні товари, безумовно ситуація залежить від низки чинників, таких як:

- кліматичні умови;
- природні запаси;
- політичні, економічні та культурні кризи.

Рис. 1.3. Ознаки ведення сировинної торгівлі

Примітка: Складено автором на основі [18].

Відтак, загалом міжнародна торгівля сировинними товарами характеризується мінливістю ринку простежується довготермінове перенасичення ринку сировинних товарів над їх попитом. Така ситуація спричиняє появу ризиків щодо виникнення сировинних криз, здебільшого у країнах, які розвиваються, особливо, коли це торкається країн із вузькою спеціалізацією сировинного ринку, так як реалізація сировинних ресурсів у

таких державах, зазвичай, забезпечує від 50 до 100%¹² доходів від експортних операцій сировини. Крім цього, за наявності торгівлі сировиною країни-партнери бажають засвідчити досить тривалі відносини на засадах довготермінових міжнародних контрактів та угод, де експортеру гарантується постійний збут, а імпортеру, безумовно, - систематичне постачання пропонованого товару. На довготермінові контракти припадає близько 30% світового сировинного експорту, при цьому на природний газ - 100%, мідні, олов'яні, свинцево-цинкові концентрати - 90%, кам'яне вугілля 75%, залізну руду - 60%, марганцеву руду - 30%¹³.

Реалізація та купівля сировинних товарів взаємопов'язані із постачанням інших типів товарів, є певною частиною комерційних операцій, складних видів зовнішньоекономічного співробітництва (техніко-економічного, науково-технічного), великомасштабних угод на компенсаційній основі. Водночас відзначається високий ступінь монополізації ринку. Найбільші торговельні і промислові фірми та компанії намагаються визначати монополістичні ціни на пропонований товар, що реалізується на світових відповідних ринках. При цьому внутрішні постачання сировини проводяться за зменшеними трансфертними цінами. Зростає державне втручання у визначення обсягів, напрямків, форм і методів торгівлі сировинними і продовольчими (напівфабрикатами чи сировиною) товарами^{14 15 16}.

Отже, функціонування та розвиток ринку сировинних товарів займає важливе місце у формуванні світової господарської системи та реалізації глобалізаційних процесів. Зазвичай, такі ринки притаманні країнам, що розвиваються та є ознакою слабкої вітчизняної економіки, які функціонують на

¹² Циганкова Т. М. Міжнародна торгівля : навчальний посібник / Т. М. Циганкова, Л. П. Петрашко, Т. В. Кальченко. – Київ: КНЕУ, 2001. – 448 с.

¹³ Eurostat / your key to European statistic : European Commission. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки:http://ec.europa.eu/eurostat/search?p_auth=S4BtAXTc&p_p_id=estatsearchportlet_WAR_estatsearchportlet&p_p_lifecycle=1&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&_estatsearchportlet_WAR_estatsearchportlet_action=search&text=commodities (Дата перегляду сторінки: 12.11.2017 р.).

¹⁴ Циганкова Т. М. Міжнародна торгівля : навчальний посібник / Т. М. Циганкова, Л. П. Петрашко, Т. В. Кальченко. – Київ: КНЕУ, 2001. – С. 116 -120.

¹⁵ Герчикова И. Н. Международное коммерческое дело : учебник / И. Н. Герчикова. – Москва: ЮНИТИ, 1996. – С. 158 – 160.

¹⁶ Фомичев В. И. Международная торговля : учебник / В. И. Фомичев. – Москва: ИНФРА, 2001. – С. 108 - 110.

засадах монополізації відповідного ринку та переділу національного багатства між певними особами, або не чисельними групами осіб, які діють на засадах олігархату. Ці ж країни, не маючи змоги переробки власної сировини, споживають її у вигляді імпортованого товару, за який сплачують подвійну, а подеколи і потрійну ціну, як кінцеві споживачі. Таким чином розвиток сировинних ринків у країнах, що розвиваються, призводить до збагачення певної когорти населення, які регулюють відповідний процес шляхом політико-економічних інструментів. Натомість основне населення таких держав змушене тратити свій дохід на купівлю та споживання дороговартісних імпортованих товарів з власної сировини, які пройшли шлях переробки в інших, індустріально розвинених країнах світу, або ж в країнах з низькооплачуваною та низько кваліфікованою робочою силою. У цих умовах, у більшості країн має місце тенденція до відкритості національних господарств, передусім шляхом розвитку зовнішньої торгівлі, що підтверджується кардинальними трансформаціями у сучасному світовому господарстві.

Таким чином, у наступному розділі проаналізуємо сучасні тенденції розвитку сировинних ринків світу, а також надамо відповідну оцінку їх функціонуванню.

РОЗДІЛ II

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ПОВЕДІНКИ СИРОВИННИХ РИНКІВ

Сучасні засоби виробництва можуть використовуватися у різноманітних економічних системах із діаметрально протилежними основними цілями ведення господарської діяльності та з неоднаковими наслідками. У цьому контексті світове господарство як система являє собою сукупність взаємопов'язаних відокремлених підсистем з антагоністичними внутрішніми цілями. Причому відповідно до категорії світового господарства мова йде не про просту підсистему - національних господарств, а про цілісну, взаємопов'язану систему таких господарств, що діє на засадах міжнародного поділу праці і знаходяться в певних економічних відносинах один з одним. При цьому виникає новий якісний стан: ефект функціонування взаємодіючих одна з одною національних економічних систем, що є більше ніж загальна сума ефектів, що досягаються при функціонуванні ізольованих один від одного автономних національних господарств. Таким чином, світове господарство являє собою систему, яка за допомогою міжнародних економічних відносин пов'язують відповідних суб'єктів до неї і в той же час цілісно впливає на функціонування і зростання його складових, зокрема функціонування поведінки сировинних ринків.

За ступенем залучення до міжнародного розподілу праці (тобто відкритості) національні сировинні ринки можна поділити на два протилежних типу:

- повністю замкнутий (автократичний);
- повністю відкрите¹⁷.

Під замкнутою (автократичною) розуміється ринок, розвиток якого визначається виключно внутрішніми тенденціями і не залежить від світових тенденцій. При цьому економічні взаємозв'язки з іншими національними господарствами є мінімальні.

¹⁷ Фомичев В. И. Международная торговля : учебник / В. И. Фомичев. – Москва: ИНФРА, 2001. – С. 25.

Під повністю відкритим ринком розуміється такий сировинний ринок, розвиток якого визначається тенденціями, що діють у світовому господарстві. Зовнішні зв'язки країни посилюються, причому з переходом до більш високого рівня розвитку відбувається як абсолютне так і відносне їх розширення.

В якості показників, що використовуються для визначення відкритості економіки та характеристики поведінки сучасних сировинних ринків, найчастіше застосовуються імпорتنі та експортні квоти.

Експортна квота – це є кількісний показник, що характеризує значимість експорту для економіки загалом і окремих галузей народного господарства з тих чи інших видів продукції. У рамках всього національного господарства вона розраховується як відношення вартості експорту (Е) до вартості валового внутрішнього продукту (ВВП) за відповідний період у відсотках:

$$K_e = E / \text{ВВП} \times 100\% \quad (1.1)$$

Імпортна квота являє собою кількісний показник, що характеризує значимість імпорту для народного господарства і окремих галузей щодо різних видів продукції. У рамках всього національного господарства імпортна квота розраховується як відношення вартості імпорту (І) до вартості ВВП:

$$K_i = I / \text{ВВП} \times 100\% \quad (1.2)$$

Зовнішньоторговельна квота визначається як відношення сукупної вартості експорту і імпорту, поділеній навпіл, до вартості ВВП у відсотках:

$$K_v = \frac{1}{2}(E+I) / \text{ВВП} \times 100\% \quad (1.3)$$

Таким чином у таблиці 2.1. наведені експортні та імпорتنі квоти низки країн світу у 2016 р.

Таблиця 2.1.

Експортна та імпортна квоти у розрізі окремих країн світу у 2016 р., %

Країни	Експортна квота, %	Імпортна квота, %
<i>Австралія</i>	18,9	20,1
<i>Беліз</i>	51,8	57,5
<i>Бельгія</i>	71,2	66,0

Продовження таблиці 2.1.

Країни	Експортна квота, %	Імпортна квота, %
<i>Бразилія</i>	8,6	7,4
<i>Бурунді</i>	11,6	26,3
<i>Угорщина</i>	25,9	35,3
<i>Гаїті</i>	4,8	14,6
<i>Німеччина</i>	33,1	30,3
<i>Єгипет</i>	22,9	28,1
<i>Канада</i>	33,2	32,5
<i>Маврикій</i>	58,9	70,0
<i>Малайзія</i>	89,8	91,4
<i>М'янма</i>	1,1	2,1
<i>Нігерія</i>	21,2	19,5
<i>Нова Зеландія</i>	31,2	29,2
<i>Пакистан</i>	15,7	20,0
<i>Республіка Корея</i>	30,1	30,9
<i>Росія</i>	23,6	17,0
<i>Словаччина</i>	72,3	66,2
<i>США</i>	10,7	12,1
<i>Таїланд</i>	39,0	43,8
<i>Танзанія</i>	43,3	89,2
<i>Франція</i>	21,3	19,4
<i>Чехія</i>	52,3	52,5
<i>Чилі</i>	28,2	26,8
<i>Естонія</i>	56,1	72,2
<i>Ефіопія</i>	12,1	20,8
<i>ПАР</i>	23,7	21,8
<i>Японія</i>	9,5	7,3

Міжнародній переговорній групі Організації країн-експортерів нафти (ОПЕК, ОПЕС, англ. *The Organization of the Petroleum Exporting Countries*) - картель, створений нафтовидобувними державами для стабілізації цін на нафту. Учасниками зазначеної організації є країни, чия економіка базується на доходах від експорту нафти¹⁸) ОПЕК+ 11¹⁹ до початку 2017 р. вдалося на якийсь час зупинити подальше падіння світових цін на нафту, але не вдалося гарантувати їх подальше зростання. Для більшості енергозалежних країн світу слабка

¹⁸ ОПЕК / Матеріали з Вільної енциклопедії – Вікіпедії. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: <https://uk.wikipedia.org/wiki/ОПЕК>.

¹⁹ ОПЕК и еще 11 стран достигли исторического соглашения по нефти / РИА Новости Украина : аналітика и коментарии. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: <http://rian.com.ua/analytics/20161212/1019561444.html>

здатність нафтового картелю домовлятися, що спричинило економічне зростання і активізацію на ринках споживання.

Побіжно за нафтою, впродовж 2016 р. залишався дешевим природний газ, газова сировина для хімії і газове вугілля для теплової енергетики, що спричинило ажіотаж у певних галузях. Віра в те, що нафта не подорожчала, почала впевнено тонізувати світовий ринок хімікатів і чорних металів: до кінця 2016 р. намітилося стрімке зростання цін на сталь, залізну руду і коксівне вугілля, чого не спостерігалось вже кілька років поспіль²⁰.

Водночас зростання світових цін у кольоровій металургії, що постачає сировину машинобудуванню. Користуючись цією тенденцією, гравці світових товарних бірж в секторі кольорової металургії в грудні минулого та січні цього року максимально розігнали котирування.

Зростання світових біржових цін, наприклад, на цинк, до кінця 2016 р. досягло 400%, нікелеві контракти в січні цього року підскочили на 140%, контракти на олово – на 70%, мідь подорожчала на 44% і продовжує зростати. За винятком кількох перенасичених джерелами сировини світових ринків, на зразок кремнію, інші кольорові метали впевнено дорожчають, в порівнянні з 2015 р²¹, коли падіння світових цін на енергоресурси сприймалося як тимчасове явище і хороший привід для спекуляцій і паніки серед постачальників сировини для машинобудування.

Україна як нетто-імпортер вугілля і великий експортер сталі в другій половині 2016 р змогла виграти від породженого дешевою нафтою сировинного буму. Вітчизняний товарний експорт за 2013-2015 рр²². впав, відповідно, з 63 млрд дол. США до 38 млрд дол. США, потім у другому півріччі минулого року, стрімкі темпи експортного спаду почали трансформуватися в умовно помірні.

²⁰ ОПЕК и еще 11 стран достигли исторического соглашения по нефти / РИА Новости Украина : аналітика и комментарии. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: <http://rian.com.ua/analytics/20161212/1019561444.html>.

²¹ Там само.

²² Макроекономічна статистика / Офіційний сайт Державної служби статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Зменшення експортної валютної виручки вплинуло на здешевлення нафти, і народжений цим глобальний сировинний бум. Судячи з усього, цей процес відіграв роль гальмівного пристрою перед експортною кризою, яка з відомих зовнішніх причин, три роки тому обрушилася на українську економіку²³.

Українська валютна і акцизна політика призводить до того, що ціни на бензин можуть рости навіть тоді, коли вартість нафти в світі падає. У результаті цього, глобальні трансформації у контексті «нафта/сировина» дуже мінімізовано відображаються на внутрішньому роздрібному ринку.

Порівняно низькі світові ціни газового вугілля, до прикладу, призвели до того, що Україна в 2016 р. змогла скоротити витрати на імпорт цього товару. Багато в чому через фактор дешевого вугілля і природного газу Україні вперше за багато років вдалося відновити експорт електроенергії, яка пішла в ЄС і Білорусь. У більш сприятливі роки саме цей товар приносив щороку до 1 млрд. дол. США експортних доходів і більше²⁴.

У добувній промисловості і розробленні кар'єрів у жовтні ціни підвищилися на 2,8%, у т.ч. у добуванні залізних руд – на 6,3%, природного газу, каменю, піску та глини – на 1,2%, кам'яного вугілля – на 0,6% (рис. 2.1)²⁵.

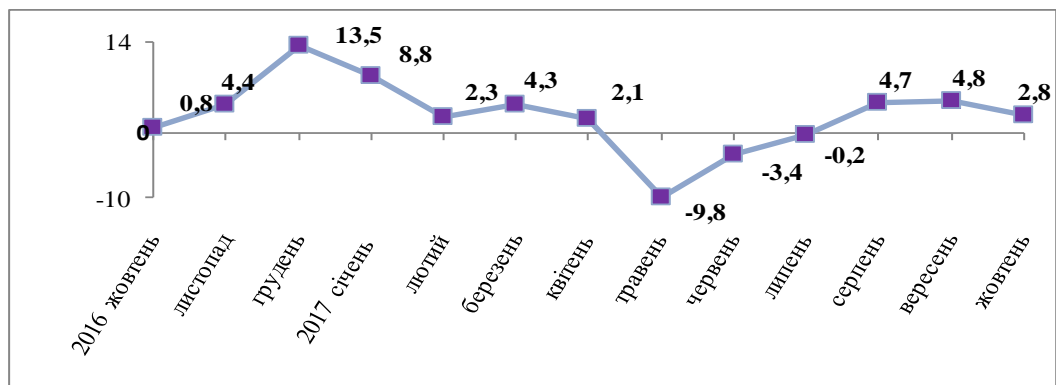

Рис. 2.1. Зміни цін у добувній промисловості і розробленні кар'єрів за період з 2016 по 2017 рр., у % до попереднього місяця

²³ Петров І. Світові сировинні ринки ожили: що це означає для України / Іван Петров . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: <https://news.finance.ua/ua/news/-/392979/svitovi-syrovynni-rynky-ozhyly-shho-tse-oznachaye-dlya-ukrayiny>

²⁴ Там само.

²⁵ Експрес-випуск 08.11.2017 № 226/0/11вн-17 / Державна служба статистики України, 2017 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: www.ukrstat.gov.ua

У постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря ціни знизилися на 0,1% (рис. 2.2.)²⁶.

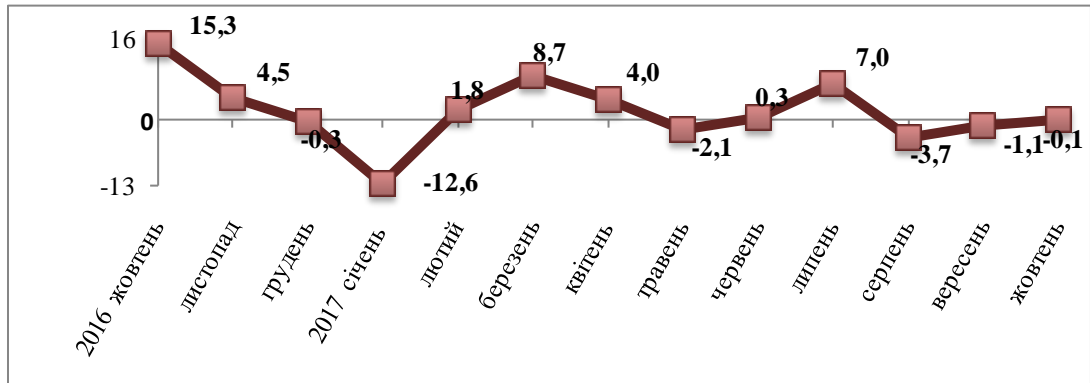

Рис. 2.2. Зміни цін у постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря за період з 2016 по 2017 рр., у % до попереднього місяця

Світові ціни на сировинні товари українського експорту, зокрема, продукцію агропромислового комплексу (АПК), щодо більшості товарних категорій у 2016 р. продовжували зменшуватися, тоді як глобальне сировинне піднесення до завершення 2015 р. встиг відобразилося на експорті української сталі. Ціни на іншу металопродукцію і напівфабрикати залишилися стабільними упродовж досліджуваного періоду. Відтак, хоч сталевий експорт збільшився в товарному вираженні, все ж у грошовому виразі (абсолютних показниках) він продовжив падати (до 7 млрд. дол. США)²⁷.

Водночас однією з проблем, і чи не найбільшою, для експортерів вітчизняної сталі політичні інтриги. Широко розрекламована в 2015-2016 рр. митна реформа закінчилася лише так званим «косметичним ремонтом», який не призвів до очікуваних результатів, запорукою чого знову ж таки стали громадяни України.

²⁶ Експрес-випуск 08.11.2017 № 226/0/11вн-17 / Державна служба статистики України, 2017 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: www.ukrstat.gov.ua.

²⁷ Петров І. Світові сировинні ринки ожили: що це означає для України / Іван Петров . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: <https://news.finance.ua/ua/news/-/392979/svitovi-syrovynni-rynky-ozhyly-shho-tse-oznachaye-dlya-ukrayiny>

Характерною особливістю вітчизняного ринку у сучасних умовах функціонування національної господарської системи є значне збільшення частки імпортованих товарів. За остання п'ять років (2001 – 2016 рр.) частка реалізації споживчих товарів, продовольчих не в Україні, у товарообороті підприємств торгівлі (юридичних осіб) становила 26 % (із них продовольчих – 8 %, непродовольчих - 38%), то за 9 місяців 2017 р. - 36 % (із них продовольчих товарів - 12%, непродовольчих - 48 %). Сьогодні на внутрішньому ринку пропонують практично тільки імпортовані: аудіо- та відеообладнання (97%), взуття (96%), трикотаж (91 %), електропобутові прилади (90 %) ²⁸ тощо.

Збільшення залежності від імпортованої продукції максимізує відкритість національної економіки. Загалом це робить її надто вразливою від зовнішньої кон'юнктури. Найсуттєвішими мотивами поширення імпорту на внутрішньому споживчому ринку є низька конкурентоспроможність вітчизняних товарів і відкриття внутрішнього ринку внаслідок інтеграційних процесів до світових господарських структур, зокрема до Світової Організації Торгівлі (СОТ), учасницею якої Україна стала від травня 2008 р.

Україна продовжує втрачати позиції у глобальному рейтингу країн світу за показником економічної конкурентоспроможності. Так, за опублікованим Всесвітнім економічним форумом Індексом глобальної конкурентоспроможності 2016-2017 рр. (The Global Competitiveness Index) ²⁹, Україна посіла 85-е місце серед 138 країн світу, втративши за рік шість позицій (у попередньому рейтингу займала 79-у позицію). Вже традиційно, рейтинг очолили Швейцарія та Сінгапур. До десятки найбільш конкурентоспроможних, як і в попередньому дослідженні, увійшли США, Нідерланди, Німеччина, Швеція, Великобританія, Японія, Гонконг та Фінляндія ³⁰.

²⁸ Макроекономічна статистика / Офіційний сайт Державної служби статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

²⁹ Позиція України в рейтингу країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2016-2017 / Економічний дискусійний клуб. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-1>

³⁰ Там само.

Росія цього року посіла 43 місце в рейтингу, покращивши свої позиції на 2 пункти (табл. 2.2.)³¹.

Таблиця 2.2.

Позиції України та деяких країн світу у рейтингу індексу глобальної конкурентоспроможності з 2012 по 2017 рр.

Назва країни	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017
	Досліджено 144 країни	Досліджено 148 країн	Досліджено 144 країни	Досліджено 140 країн	Досліджено 138 країн
Україна	73	84	76	79	85
Грузія	77	72	69	66	59
Туреччина	43	44	45	51	55
Росія	67	64	53	45	43
Польща	41	42	43	4	36

Суттєві диспропорції розвитку світового господарства та стабільне гальмування розвитку національної економіки, її недососованість до економічної нестійкості попиту та загострення конкуренції на сировинних ринках прнагідно визначила криза 2009 – 2009 (Велика Рецесія), наслідки якої ще до сі не подолані в українській економіці.

Фінансово-економічна криза змінила усталену впродовж останніх років структуру промисловості, а як наслідок, кон'юнктуру сировинних ринків. Насамперед варто зауважити, що, вона стала більш систематизованою та врівноваженою, що видно скорочення частки галузей, скерованих на виробництво сировини та напівфабрикатів. Разом з тим, скорочення виробництва у сировинних галузях не було компенсоване адекватним збільшення питомої ваги технологічних та наукоємних сегментів промисловості.

Негативним ефектом Великої рецесії для України став фактор критичного скорочення зовнішнього попиту. Загалом в 2009 р. можна умовно виокремити три періоди падіння промислового виробництва:

³¹ Позиція України в рейтингу країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2016-2017 / Економічний дискусійний клуб. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: <http://edclub.com.ua/analityka/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-1>

- перший період (січень-лютий) - продовження стагнаційних процесів у національній промисловості, що стартували у III кв. 2008 р. Спад виробничих потужностей промисловості у січні становило 33,8%, у січні - лютому - 32,6%. У цей період не тільки вплив фінансової кризи спричинив згорання виробництва, а й невизначеність питання з газопостачанням на початку 2009 р. Як наслідок, упродовж січня значна кількість підприємств хімічної та металургійної галузей фактично не працювала або працювала на мінімальній потужності;

- другий період (березень - травень) - період певної адаптації промислових виробників до кризових умов господарювання та формування нових схем організації виробництва. Два місяці поспіль кумулятивний показник залишався на одному рівні (« - »31,8 %, у січні - травні – « - » 31,7 %). У цей період виробникам доводилося приймати рішення не тільки щодо проблем, пов'язаних із втратами на зовнішніх ринках, а й проблеми, пов'язані із:

- мінімізація надходжень практично з усіх джерел фінансування, але насамперед обмеженням кредитування (окреслення більш жорстких умов отримання кредитів, збільшення розміру відсоткових ставок на кредити з приводу погіршення ліквідності банківських установ);
- скорочення сукупного попиту в Україні, як наслідок зниженням купівельної спроможності громадян, скорочення індивідуальних доходів населення (загалом за рік доходи населення скоротилися більш ніж на 8,5%³²), так і згорання споживчого кредитування на тлі підвищення вартості обслуговування раніше отриманих валютних кредитів;
- курсовою нестабільністю.

Усе це потребувало від виробників зміни фінансових та виробничих стратегій і призвело за короткостроковий період до різкого звуження не лише інвестиційної активності, а й виробничої через обмеження обігових коштів, що

³² Доходи та умови життя населення / офіційний сайт Державної служби статистики. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Дата останньої модифікації: 01.08.2017).

вплинуло на виробництво кредито-залежних та внутрішньоорієнтованих галузей (харчової промисловості, торгівлі, машинобудування);

- третій період (червень - грудень) – у період активізації зовнішніх сировинних ринків зафіксувалася чітка тенденція помісячного уповільнення кумулятивних темпів спаду виробництва (з 31 % у січні - червні до 21,9 % за підсумком 2016 р.). Крім того, причинами відновлення промислового зростання наприкінці 2016 р. стали такі чинники як завершення періоду пристосування виробників до нових ускладнених умов господарювання і відповідно перехід, як зазначалося, на трансформовані схеми організації діяльності.

Загалом за підсумками 2016 р. падіння виявилось значним: у металургії - 26,7 %, хімічній і нафтохімічній промисловості - 23 %, машинобудуванні - 44,9 %. При цьому майже двократне згортання машинобудівного виробництва пов'язано насамперед із різким звуженням інвестиційного попиту на внутрішньому ринку. Гальмування розвитку промислової діяльності вплинуло на зменшення виробництва послуг транспорту і торгівлі, зокрема, відбулося падіння обсягу вантажообороту - на 22,4 %, обороту оптової торгівлі - на 19,3 %³³.

Продукція національних виробників, що є учасниками сировинних ринків, за винятком окремих видів промислової продукції та напівфабрикатів, є неконкурентоспроможною як на світових сировинних ринках, проте не останнім чинників є занижена вартість цієї продукції. Суттєва кількість промислових підприємств щороку припиняє інноваційну діяльність. Про низьку інноваційну активність підприємств свідчать показники обсягів реалізованої інноваційної продукції в Україні. У загальному обсязі промислової продукції лише 4,8%³⁴ мають ознаки інновацій. Крім цього, простежується систематичне зниження рівня наукоємності вітчизняної продукції. Питома вітчизняної наукоємної продукції на світовому ринку високо-технологічної продукції

³³ Макроекономічна статистика / офіційний сайт Державної служби статистики. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Дата останньої модифікації: 01.08.2017).

³⁴ Економічна статистика / Наука, технології та інновації / офіційний сайт Державної служби статистики. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Дата останньої модифікації: 01.08.2017).

становить всього лиш 0,05-0,1%³⁵. Сучасна машинобудівна промисловість характеризується надзвичайно низьким рівнем технологічних процесів, який більше ніж вдвічі нижчий від європейського. Рівень автоматизації і комплексної механізації майже втричі нижчий від рівня промислово розвинених країн. Зношеність виробничих фондів по машинобудуванню становить 65-75%, а середній вік технологічного обладнання і устаткування близько 30 років. Тому, відповідно до віку обладнання і устаткування, в машинобудуванні наразі використовуються технологічні процеси 70-80-х років минулого століття.

На противагу світовій практиці промислового виробництва, в Україні освоєння нових наукоємних технологій, винаходів, нових матеріалів із спеціальними властивостями та нового технологічного обладнання просувається доволі повільними темпами. Порівняно з розвинутими країнами галузева структура української промисловості занадто обтяжена виробництвом первинних сировинних ресурсів і напівфабрикатів. Тоді як, час частка продукції машинобудування, яка є основою інноваційного розвитку, нижча в 2-3 рази від рівня розвинутих країн³⁶.

Загалом національна гірничо-металургійна промисловість має низку проблем, що не дозволяють їй досягти показників розвитку світової металургії, це:

- структурна недосконалість і значна зношеність основних фондів підприємств галузі (65 %);
- висока, порівняно з провідними промислово розвинутими країнами, матеріало- та енергоємність металургійної продукції;
- скорочення вітчизняної бази залізорудної сировини та вугілля, що ставить металургійну промисловість у залежність від імпортованої сировини;

³⁵ Економічна статистика / Наука, технології та інновації / офіційний сайт Державної служби статистики. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Дата останньої модифікації: 01.08.2017).

³⁶ Економічна статистика / Економічна діяльність / Промисловість – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Дата останньої модифікації: 01.08.2017).

- експортна орієнтованість збуту продукції при нерозвиненості внутрішнього ринку, що обумовлює залежність функціонування галузі від кон'юнктури зовнішнього ринку металопродукції;
- скорочення в останнє десятиріччя виробництва високотехно-логічних та наукоємних видів металопродукції та переважна орієнтація на виробництво продукції сировинної спрямованості з низьким ступенем обробки;
- неможливість отримання довгострокових кредитів для більшості підприємств, відсутність сприятливих умов для залучення інвестицій з метою розвитку галузі;
- недостатність бюджетного фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, спрямованих на створення та впровадження новітніх технологій і обладнання³⁷.

Як наслідок, зростання ризиків втрати експортного потенціалу металургійної галузі та забезпечення вітчизняного внутрішнього ринку високотехнологічною та наукоємною металопродукцією. Відтак, кон'юнктура сировинних ринків України має свою особливість та специфіку. Нажаль, під впливом зовнішніх глобалізаційних та внутрішніх факторів, у тому числі загострення мілітарної ситуації, тероризму та глибокої політичної кризи, поведінка національних сировинних ринків є, здебільшого, непередбачувана з негативним ефектом для України. Реалізація якісної сировини, у тому числі корисних копалин, сільськогосподарських продуктів, деревини, бурштину та ін., за дешеvu ціну, з метою експортерів зменшити податкове навантаження, а також імпортування дешевої неякісної продукції унаслідок низької купівельної спроможності громадян - значно погіршує не лише загальну економічну ситуацію, але й спричиняє соціальну, екологічну, продовольчу кризу, кризу аграрного сектору, а також гальмування розвитку освіти, науки, національного господарства, переробної промисловості та зменшує рівень економічної безпеки держави.

³⁷ ДЕРЖАВНА ПРОГРАМА ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ (Антикризова програма). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: <https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwixoviYhtfXAhXJJ1AKHYygCFgQFgg1MAI&url=http%3A%2F%2Fw1.c1.rada.gov.ua%2Fpls%2Fzweb2%2Fwebproc34%3Fid%3D%26pf3511%3D37456%26pf35401%3D161945&usq=AOvVaw3O2ZUFUjuMMr3A3Ky>.

РОЗДІЛ III

ПРОБЛЕМИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ФОРМУВАННЯ ПОВЕДІНКИ СИРОВИННИХ РИНКІВ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Сьогодні національна господарська система презентується у світовому геоеконімічному просторі як «мала відкрита економіка»³⁸. Стосовно малої – це підтверджено статистичними фактами, оскільки, наприклад, у 2015–2016 рр. питома вага валового внутрішнього продукту (ВВП) України у аналогічному загальносвітовому ВВП була зафіксована 0,123% (за даними Міжнародного валютного фонду ВВП України в 2015 р. - 90,9 млрд дол., у 2016-му - 93,3 млрд дол.)³⁹. Стосовно відкритості – Україна експортує та імпортує досить значну частку товарів і послуг. Статистичні дані свідчать про зовнішній товарооборот України (табл. 3.1).

Таблиця 3.1.

Динаміка співвідношення експорту та імпорту до ВВП в Україні у 2006 – 2016 рр.

Рік	Співвідношення експорту до ВВП, %	Співвідношення імпорту до ВВП, %
2006	51,5	50,6
2007	46,6	49,5
2008	44,8	50,6
2009	46,9	54,9
2010	46,4	48,0
2011	50,7	53,7
2012	53,8	59,2
2013	50,9	59,3
2014	46,9	55,4
2015	49,2	53,2
2016	52,8	54,8

Примітка: складено автором на основі даних Державної служби статистики України: www.ukrstat.gov.ua

³⁸ Мала відкрита економіка — невелика за розмірами економіка, яка внаслідок цього не може істотно впливати на світовий ринок / Словник іншомовних термінів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: <http://epi.cc.ua/malaya-otkryitaya-ekonomika-30766.html>.

³⁹ World Economic Outlook / International Monetary Fund // Office in Ukraine: – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: <http://www.imf.org/en/publications/weo>.

Для кращого розуміння та проблематичності ситуації на зовнішніх економічних ринках, наведемо світову статистику, найбільш інформативну для нас з позиції економіки інших країн світу. До прикладу, співвідношення зовнішньооторгівельних операцій до номінального валового внутрішнього продукту у інших країнах (табл. 3.2):

Таблиця 3.2.

**Динаміка співвідношення експорту й імпорту до номінального ВВП у
вибраних країнах світу у 2015 – 2016 рр, %**

країна	ВВП (за номіналом), млрд дол.		Експорт до ВВП, %		Імпорт до ВВП, %	
	2015 р.	2016 р.	2015 р.	2016 р.	2015 р.	2016 р.
США	18037	18569	7,7	7,9	12,0	11,8
Китай	11226	11218	21,1	17,9	11,30	12,8
Японія	4382	4939	15,3	13,0	13,4	12,7
Німеччина	3365	3467	36,9	37,0	19,4	28,5
Південна Корея	1383	1411	38,8	36,1	30,5	28,7
Польща	477	468	39,2	40,2	40,7	40,5
Румунія	178	187	34,6	31,5	37,8	35,5
Болгарія	50	52	52,8	52,2	58,0	54,8

Примітка: складено автором на основі даних Державної служби статистики України: www.ukrstat.gov.ua

У таблиці 3.1. наведено дані найпотужніших економік світу та Польської Республіки, з якою зазвичай порівнюють Україну. Водночас, такі країни як Румунія та Болгарія, які вважаються економічними аутсайдерами серед країн Євросоюзу. Вочевидь, показники вітчизняної економіки, зокрема, співвідношення експорту та імпорту до ВВП найбільш близькі до показників Болгарії. Проте, це є значною проблемою, адже у вищевказаних щодо експорту даних вагому частку в українському ВВП займає експорт сировинних товарів. Це, звичайно свідчить про активність сировинних ринків, проте є й негативний аспект – перетворення України на сировинний придаток країн з більш розвинутою економікою, зокрема країн, учасниць Європейського Союзу,

враховуючи факт остаточної ратифікації у 2016 році угоди про асоціацію⁴⁰, а також створення зони вільної торгівлі між Україною та країнами ЄС⁴¹.

Важливим питанням є сама структура експорту вітчизняної зовнішньоекономічної торгівлі.

За даними Державної служби статистики України, вона має наступний вигляд: продукти тваринного та рослинного походження, жири, мінеральні продукти, продукція хімічної промисловості, метали й вироби з них, шкури, деревина та деревна маса, - зазвичай, перераховані продукти – це товар сировинних ринків: сировина, напівфабрикати, а також і продукція з доволі низькою, або й заниженою доданою вартістю. Їх сукупна частка у експорті з України становила: в 2005 р. -75,7%, 2006-му - 74, 2007-му - 71,5, 2008-му - 74,7, 2009-му - 69,2, 2010-му - 63,9, 2011-му - 73,1, 2012-му - 70,2, 2013-му - 71,6, 2014-му - 74,9, 2015-му - 75,1, 2016-му - 74,6%⁴². До прикладу, у Китаї експорт тільки таких груп продукції, як оргтехніка, мобільні телефони, обладнання для мовлення, інтегральні схеми, вузли та деталі машин, у 2015 р. сумарно становив 24%⁴³ від загального обсягу національного експорту. Натомість, іще в масштабніших обсягах Піднебесна реалізовує за валюту ядерні реактори, оптичне обладнання, електричні машини та обладнання, автомобілі, а також виходить у лідери країн світу з виготовлення та реалізації сучасних сьогодні та безпечних електричних автомобілів (табл. 3.3).

Водночас, вітчизняний експорт до країн ЄС у першому півріччі 2017 р. суттєво збільшився на 26,1% і склав 8,2 млрд. дол. Побіжно, загальний експорт

⁴⁰ УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угоду ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014 / офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page (дата перегляду: 15.11.2017 р.).

⁴¹ Створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС / офіційний сайт Міністерства закордонних справ України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/ua-eu-association> (дата перегляду: 15.11.2017 р.)

⁴² Експорт-імпорт окремих видів товарів за країнами світу / офіційний сайт Державної служби статистики. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: України: www.ukrstat.gov.ua (дата перегляду сторінки (16.11.2017 р.).

⁴³ Там само.

українських товарів за перше півріччя 2017 р. зріс на 24,2%, склавши 20,6 млрд. дол⁴⁴.

Таблиця 3.3

Динаміка частки національної промисловості у ВВП України у 2008 – 2016 рр.,%

№ з/п	рік	Частка промисловості у ВВП України, %
1	2008	33,6
2	2009	29,6
3	2010	31,3
4	2011	29,1
5	2012	28,4
6	2013	26,2
7	2014	25,4
8	2015	24,4
9	2016	16,7

Примітка: складено автором на основі даних Державної служби статистики України: www.ukrstat.gov.ua

Поряд з цим, звертає на себе увагу скорочення експорту до Китаю (на 17,7%) та збільшення цього показника у реалізації зовнішньоторгового обороту з Росією (на 26,4%) та Білоруссю (на 40,7%).

Напередодні підписання угоди про вільну торгівлю з Канадою експорт до цієї держави зріс на 76,3% (до 22,7 млн дол). Серед країн Європейського Союзу найбільші темпи зростання українського експорту - у Бельгію (на 74,8%), Литву (на 67,6%) Велику Британію (на 61,8%) та Австрію (на 55%). Скорочення експорту серед країн ЄС помічено лише у Франції (-4,7%) та Болгарії (-5,5%)⁴⁵.

Найбільшим партнером та споживачем українських товарів у ЄС є Польська Республіка – експорт до цієї країни зріс на 25,9%, до 1,25 млрд. дол. Наступна за аналогічним показником – Італія (+27,3%, до 1,18 млрд дол). У переліку найбільш активних країн, що імпортують українські товари є такі європейські країни як Нідерланди (+48,5%, до 0,77 млрд дол), посунувши Німеччину (+5,3%, до 0,72 млрд дол).

⁴⁴ Експорт-імпорт окремих видів товарів за країнами світу / офіційний сайт Державної служби статистики. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: України: www.ukrstat.gov.ua (дата перегляду сторінки 16.11.2017 р.).

⁴⁵ Там само..

Разом з тим, імпорт товарів в Україну у першому півріччі зріс на 29,9%, досягнувши 22,5 млрд. дол. Експорт з ЄС зріс менше – на 24%, до \$9,5 млрд.⁴⁶.

Проблемним аспектом є те, що на сьогодні в Україні сформувалася деструктивна модель економіки – Україна, як сировинний придаток світового ринку. Наслідком цього є низький ступінь індустріалізації економіки України, наявні високі валютні ризики та вкрай висока чутливість платіжного балансу країни до кон'юнктури міжнародних сировинних ринків. Причому як у плані цін на металургійну продукцію низьких переділів, мінеральну сировину, продукцію хімічної промисловості, сільгосптовари, що, як і раніше, складають основу українського експорту, так і в аспекті вартості імпортованих нами у великих обсягах енергоресурсів. Водночас, при ігноруванні цієї проблеми, не впровадженні економічних реформ, наслідком бездіяльності уряду залишиться консервація експортно-сировинного типу розвитку національної економіки.

Концентрація на експорті сировини, напівфабрикатів і продукції з низькою часткою доданої вартості сама по собі призводить до зменшення віддачі від масштабів виробництва. Експертна оцінка нинішньої господарської ситуації в Україні, зокрема з врахуванням поведінки національного сировинного ринку – це «пастка бідності» й «примітивізація економіки». Максимальна залежність української економіки від кон'юнктури мінливих світових сировинних ринків призводить до періодичних криз платіжного балансу, що обертається девальвацією гривні. Погіршує ситуацію те, що в структурі імпорту вимушено досить висока питома вага високотехнологічних продуктів із високою часткою доданої вартості, - економіка України майже не виробляє сучасного обладнання, яке вітчизняні підприємства змушені купувати переважно за кордоном, не випускає вона й сучасних гаджетів, якими хочуть користуватися багато українців. Це створює додаткове навантаження на платіжний баланс, хронічне від'ємне сальдо якого періодично призводить до девальвації національної валюти.

⁴⁶ Експорт-імпорт окремих видів товарів за країнами світу / офіційний сайт Державної служби статистики. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: України: www.ukrstat.gov.ua (дата перегляду сторінки (16.11.2017 р.).

Скеровану на продукування та експорт сировини вітчизняну економічну систему, як правило, супроводжує явище зниження продуктивності. У цьому випадку, чим більша кількість працівників задіяна у виробництві сировини та продукції з низькою часткою доданої вартості, то тим швидше скорочуються показники продуктивності у відповідних сферах. Спад продуктивності, побіжно, призводить до погіршення якісних, а також і кількісних результатів виробництва та зниження реального рівня заробітних плат працівників, задіяних у зазначених виробничих процесах. Тоді як у переробних секторах економіки додаткове насичення ринку трудовими ресурсами веде до зростання конкуренції, а відтак, і до підвищення ефективності виробництва. Водночас, сировинна економіка характеризується великою часткою некваліфікованої робочої сили, відповідно у ній не формуються умови для зростання заробітних плат працівників. Поряд з цим, стагнація зарплат, які перебувають і без того на мінімальному рівні, не дає можливості для зростання економіки за рахунок внутрішнього споживання.

Таким чином, вкрай важливо окреслити необхідні кроки вирішення зазначеної проблематики, які мають стати ключовими завданнями реалізації економічної стратегії розвитку України. Найважливішим із них є базове завдання, яке передбачає перехід до швидких темпів зростання вітчизняної економіки. Проте, це не може бути єдиним завданням, уряд держави зобов'язаний сформулювати перспективу розвитку національної економіки не лише крізь призму кількісних показників, тоді як на першому місці повинен визначатися якісний стан економіки.

Сучасні тенденції поведінки сировинних ринків, які окреслюються у світовому масштабі, вказують на те, що індустріально розвинуті домінуючі країни системно рухаються до нової економіки. У ній на першорядні ролі вийдуть якісні економічні показники із найголовнішим вартісним потенціалом – інтелектуальним капіталом, залучення якого вимагає збільшення винагороди за працю робітників, службовців та різнопланових менеджерів. Якщо людина має бажання до самореалізації та мотивацію до вкладання грошей, часу у

самоудосконалення, освіти і підвищення кваліфікації, відповідним чином будуть застосовуватися її знання та навички, лише у цьому випадку, можна розраховувати на покращення соціально-економічної ситуації у державі та покращення добробуту громадян загалом.

Велике значення надається також на те, що конкретно випускає національна промисловість. Усвідомлюючи це, уряд повинен ставити акценти на доцільність орієнтації не так на кількісних статистичних показників, як насамперед, на якісну трансформацію української економіки. Оскільки, якою б важливою для нас не була сьогодні кількісна характеристика народного господарства, (так як вітчизняна економіка сьогодні знаходиться на значно нижчих позиціях ніж передові країни світу), проте свідчення якості продукції може мати добрий старт для розвитку.

Ще одним важливим сегментом для початку реанімації вітчизняної економіки та зміни статусу нашої держави з сировинного придатку Європи до високо розвинутої економічно країни, повинна стати банківська система. Саме вона повинна стати ефективним засобом досягнення макроекономічних цілей держави. З огляду на це, уряд має забезпечити досягнення певних цілей, які можна зазначити у двох важливих аспектах (рис. 3.1).

Зауважимо, що у найближчій перспективі Національному банку України (НБУ) варто провести низку реформ задля пришвидшення подолання кризи вітчизняної економіки, яка була б скерована на зрівноважений і стабільний розвиток й трансформації її у вектор інноваційно-інтелектуальної економіки знань. Відповідно до Конституції України та законодавчих актів, найважливішим завданням Національного банку України є забезпечення стабільності грошової національної одиниці – гривні, а виконання цієї основної функції НБУ здійснює, виходячи з пріоритету досягнення та підтримки цінової стабільності.

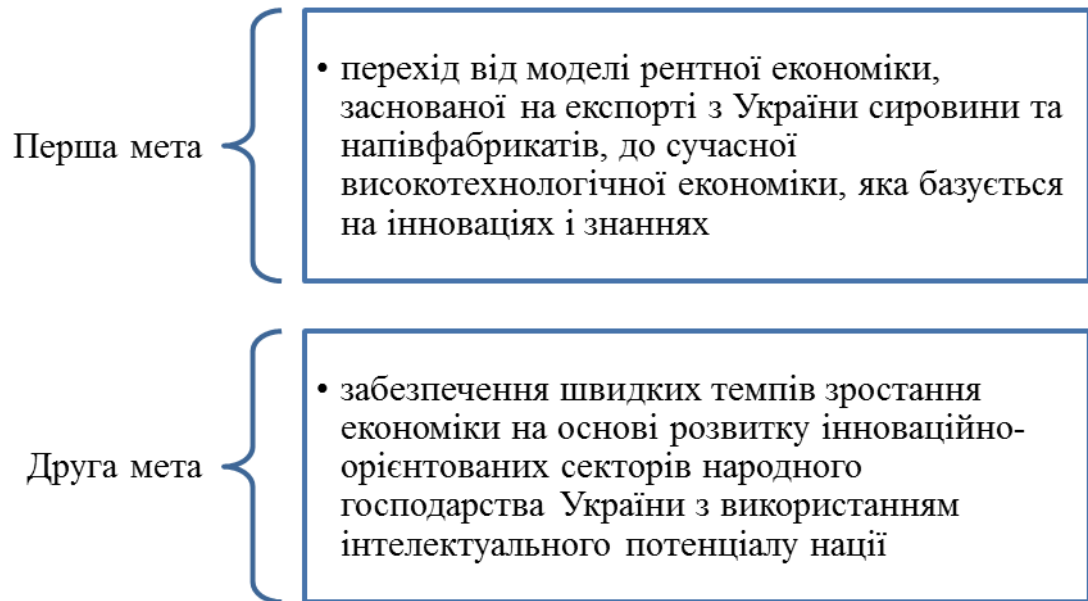

Рис. 3.1. Стратегічні орієнтири формування національної стратегії економічного розвитку України

Примітка: складено автором на основі [22].

Таким чином, головний потенціал впливу функцій НБУ на економічне піднесення полягає в тому, що цінова стабільність є безумовним чинником для зниження довгострокових відсоткових ставок. Це дуже важливо, оскільки одна з вагомих причин неконкурентоспроможності вітчизняних товарів – це, власне є високі кредитні ставки. Однозначно, що у цьому випадку мова йде про товари з достатнім ступенем доданої вартості, для продукування яких національні виробники змушені брати банківські кредити, оскільки потребують придбання сучасного високотехнологічного обладнання, а також через дефіцит обігових коштів. По при це, стабільно низька інфляція дасть можливість підприємцям сміливіше приймати середньострокові та довгострокові інвестиційні рішення, адже динаміка цін буде прогнозованою.

Натомість, у нещодавно затверджених «Основних засадах грошово-кредитної політики на 2018 рік і середньострокову перспективу»⁴⁷ передбачено

⁴⁷ Рада Національного банку України ухвалила Основні засади грошово-кредитної політики на 2018 рік і середньострокову перспективу/ Головна : Рада Національного банку : Новини Ради. – Офіційне інтернет-видавництво НБУ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=54120322

механізми, які можуть безпосередньо сприяти як прискоренню темпів зростання української економіки, так і її інноваційній трансформації. Передусім це повинні бути реформи, пов'язані із тендерами рефінансування НБУ з диференційованими строками. Заснований на прозорій методологічній базі, що включає цільове призначення позик, що надаються, цей механізм дозволить банкам збільшити активність у сфері кредитування реального сектора економіки. Вважаю, що при розробці методології таких тендерів особливу увагу слід приділити створенню максимально сприятливих умов для налагодження системи кредитування підприємств нової інноваційної економіки.

Разом з тим, в «Основних засадах грошово-кредитної політики на 2018 рік і середньострокову перспективу» передбачається можливість диференційованих норм обов'язкового резервування. Насамперед метою цього є підвищення результативності регулювання ліквідності в банківській системі України. Проте, задля позитивних перспектив варто запропонувати систему диференційованого резервування для банків залежно від обсягів кредитування ними підприємств, які продукують високотехнологічну продукцію, що базується на кваліфікованому людському капіталі.

Водночас, підвищення рівня технологічного розвитку економіки України через певний проміжок часу невідворотно призведе до покращення макроекономічних показників. Технології проникатимуть й в інші галузі вітчизняної економіки, що спричинятиме підвищення темпів її зростання, у тому числі й питомого ВВП, тобто ВВП на одну особу. Відповідно забезпечиться ефект синергії та посилення взаємодії якості і кількості. Якість спричинятиме кількісне зростання виробництва. Таким є світовий досвід останніх двох століть. Тому зростання і заробітної плати, і, відповідно, рівня матеріального добробуту громадян неможливі без переходу національної економіки на шлях високотехнологічного розвитку. Вкрай важливо не зволікати з невирішенням проблеми зміни типу економічного зростання

вітчизняної економіки, що, безперечно, гальмує перехід від сировинної моделі до моделі інноваційної.

Таким чином, лише цілісне та стратегічно опрацьоване трансформування вітчизняної економіки, зміна пріоритетів її розвитку, переорієнтація поведінки сировинних ринків, може стати серйозним поштовхом до відновлення національного відтворення в країні, зміцнення економічної безпеки та покращення добробуту громадян.

ВИСНОВКИ

Під економічною політикою держави один із видних її теоретиків Вальтер Ойкен⁴⁸ мав на увазі усвідомлені дії державних інститутів, націлені на зміну сформованої економічної системи, коригування процесів, які протікають у ній. Надаючи бажаний напрям цим процесам, уряд і центробанк повинні прагнути до досягнення стратегічних і тактичних цілей держави та народу. Викладаючи своїм студентам, учений процитував слова відомого митця того часу: «Насамперед, - сказав якимось своїм учням видний художник, - не варто ніколи робити мазок пензликом, не бачачи цілого та не зберігаючи узгодженості з цим цілим». У відповідь на здивовані погляди студентів він додав: «Те саме можна сказати й про економічну політику: не слід вживати жодних заходів, не узгоджуючи їх з усією сукупністю бажаного порядку»⁴⁹. Ці слова примушують пригадати, що ігнорування принципу комплексності в реалізації економічної політики неминує створює та збільшує диспропорції в економіці.

В економічній історії становлення України неодноразово бувало, що НБУ та уряд не вважали за потрібне координувати свої дії, здійснювали різноспрямовану політику. Власне це спричиняло суттєві асиметрії і дисбаланси економічного розвитку, що мало безпосередній вплив не лише на економічні, але й на соціальні процеси в державі.

Здійснивши дослідження поведінки сировинних ринків світу та України можемо зробити певні висновки:

1. Для більшості енергозалежних країн світу слабка здатність нафтового картелю домовлятися обіцяє економічне зростання і активізацію на ринках споживання.

⁴⁸ Вальтер Ойкен (нім. *Walter Eucken*; 17 січня 1891, Йена - 20 березня 1950, Лондон) - німецький економіст, представник Фрайбургської школи неолібералізму. Видавець щорічника *ORDO*.

⁴⁹ Гольдшмидт Н. ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ПОЛИТИКИ ПОРЯДКА В СОЦИАЛЬНОМ РЫНОЧНОМ ХОЗЯЙСТВЕ ФРГ / Нильс Гольдшмидт, Сергей Игоревич Невский, Наталия Викторовна Супян // *Teoria Economics*. – Том 15 (№22). – Москва, 2017. - С. 57 – 75.

2. Водночас, у свою чергу, за нафтою, впродовж 2016 р. залишався дешевим товаром природний газ, газова сировина для хімії і газове вугілля для теплової енергетики. Це спричинило відповідний ажіотаж у галузях, які є основними споживачами цих товарів. Сподівання на нафта стабілізацію цін на нафту на світових сировинних ринках, спричинило системну тонізацію поведінки світового сировинного ринку хімікатів і чорних металів: до кінця 2016 року намітилося стрімке зростання цін на сталь, залізну руду і коксівне вугілля, чого не спостерігалось вже кілька років поспіль.
3. Намітилося зростання світових цін і в кольоровій металургії, що постачає сировину машинобудуванню. Користуючись цією тенденцією, гравці світових товарних бірж в секторі кольорової металургії в грудні минулого та січні цього року максимально розігнали котирування.
4. Зростання світових біржових цін, до прикладу, на цинк, до кінця 2016 р. досягло 400%, нікелеві контракти в січні цього року підскочили на 140%, контракти на олово – на 70%, мідь подорожчала на 44% і продовжує зростати. За винятком кількох перенасичених джерелами сировини світових ринків, на зразок кремнію, інші кольорові метали впевнено дорожчають, у порівнянні з 2015 р, коли падіння світових цін на енергоресурси сприймалося як тимчасове явище і хороший привід для спекуляцій і паніки серед постачальників сировини для машинобудування.
5. Таким чином, Україна як нетто-імпортер вугілля і великий експортер сталі в другій половині 2016 р змогла виграти від породженого дешевою нафтою сировинного буму. Вітчизняний товарний експорт за 2013- 2015 рр. знизився, відповідно, з 63 млрд дол. до 38 млрд дол. У другому півріччі 2016 р., стрімкі темпи експортного спаду почали трансформуватися в умовно помірні.

6. Зменшення експортної валютної виручки могло тривати і далі, проте не здешевлення нафти, і народжений цим глобальний сировинний бум. Судячи з усього, він може зіграти роль амортизатора під експортною кризою, яка з відомих зовнішніх причин, три роки тому обрушилася на українську економіку.
7. Українська валютна і акцизна політика призводить до того, що ціни на бензин можуть рости навіть тоді, коли вартість нафти в світі падає. В результаті цього, глобальні зрушення на гойдалці «нафта/сировина» дуже слабо відображаються на внутрішньому роздробі.
8. Щодо міжнародних сировинних ринків, то порівняно низькі світові ціни газового вугілля, наприклад, призвели до того, що Україна в 2016 р. змогла скоротити витрати на його імпорт. Багато в чому через фактор дешевого вугілля і природного газу Україні вперше за багато років вдалося відновити експорт електроенергії, яка пішла в ЄС і Білорусь. У благополучні роки ця стаття приносила щороку до 1 млрд. дол. експортних доходів і більше.
9. Світові ціни на головну статтю українського експорту, продукцію агропромислового комплексу, щодо більшості товарних категорій в 2016 р все ще продовжували знижуватися, у той час як глобальний сировинний бум до кінця минулого року встиг відобразитися на експорті української сталі. Ціни на іншу металопродукцію і напівфабрикати ще не почали зростання. Тому, хоча сталевий експорт збільшився в товарному вираженні, в грошах він продовжив падати (до 7 млрд. дол.).

Усі ці підсумки минулого року говорять про глибоку кризу української системи державного управління. За рідкісними винятками, державної політики поки що не в змозі адекватно і ефективно реагувати на початок епохи дешевих енергоносіїв.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. .Англійська термінологія перекладена з допомогою Экономика Управление Финансы – русско-английский словарь /Л. Ш. Лозовский, Г. П. Белова, А. В. Берлин и др.// под. ред. Л. Ш. Лозовского. – М.: Русский язык, 2002. – 352 с.
2. Вальтер Ойкен (нім. *Walter Eucken*; 17 січня 1891, Йена - 20 березня 1950, Лондон) - німецький економіст, представник Фрайбургської школи неолібералізму. Видавець щорічника ORDO.
3. Герчикова І. Н. Международное коммерческое дело : учебник / И. Н. Герчикова. – Москва: ЮНИТИ, 1996. – С. 158 – 160.
4. Гольдшмидт Н. ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ПОЛИТИКИ ПОРЯДКА В СОЦИАЛЬНОМ РЫНОЧНОМ ХОЗЯЙСТВЕ ФРГ / Нильс Гольдшмидт, Сергей Игоревич Невский, Наталия Викторовна Супян // Теория Economics. – Том 15 (№22). – Москва, 2017. - С. 57 – 75.
5. ДЕРЖАВНА ПРОГРАМА ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ (Антикризова програма). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: <https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwixoviYhtfXAhXJJ1AKHYYgCFgQFgg1MAI&url=http%3A%2F%2Fw1.c1.rada.gov.ua%2Fpls%2Fzweb%2Fwebproc34%3Fid%3D%26pf3511%3D37456%26pf35401%3D161945&usg=AOvVaw3O2ZUFUjuMMr3A3Ky>.
6. Доходи та умови життя населення / офіційний сайт Державної служби статистики. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Дата останньої модифікації: 01.08.2017).
7. Економічна статистика / Економічна діяльність / Промисловість – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Дата останньої модифікації: 01.08.2017).
8. Економічна статистика / Наука, технології та інновації / офіційний сайт Державної служби статистики. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу

- до сторінки: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Дата останньої модифікації: 01.08.2017).
9. Експорт-імпорт окремих видів товарів за країнами світу / офіційний сайт Державної служби статистики. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: України: www.ukrstat.gov.ua (дата перегляду сторінки (16.11.2017 р.)).
 10. Експрес-випуск 08.11.2017 № 226/0/11вн-17 / Державна служба статистики України, 2017 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: www.ukrstat.gov.ua.
 11. Кальченко Т.В. Глобальна економіка : Навчальний посібник / Циганкова Т.М., Петрашко Л.П., Кальченко Т.В. - К.:КНЕУ, 2009. – 364 с.
 12. Кіндзерський Ю. В. Державна політика структурно-технологічної модернізації промисловості / Юрій Вікторович Кіндзерський. – Автореферат на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03. - економіка та управління народних господарством. — Київ: Державна установа «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України», 2015. – 40 с.
 13. Макроекономічна статистика / Офіційний сайт Державної служби статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: <http://www.ukrstat.gov.ua/>(Дата останньої модифікації: 01.08.2017).
 14. Мала відкрита економіка — невелика за розмірами економіка, яка внаслідок цього не може істотно впливати на світовий ринок / Словник іншомовних термінів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: <http://epi.cc.ua/malaya-otkryitaya-ekonomika-30766.html>.
 15. ОПЕК / Матеріали з Вільної енциклопедії – Вікіпедії. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: <https://uk.wikipedia.org/wiki/ОПЕК>.
 16. ОПЕК и еще 11 стран достигли исторического соглашения по нефти / РИА Новости Украина : аналітика и комментарии. – [Електронний ресурс]. –

- Режим доступу до сторінки:
<http://rian.com.ua/analytics/20161212/1019561444.html>.
17. Організація країн-експортерів нафти / Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. - [Електронний ресурс] – Доступно з:
<https://uk.wikipedia.org/wiki/ОПЕК>.
18. Петров І. Світові сировинні ринки ожили: що це означає для України / Іван Петров. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки:
<https://news.finance.ua/ua/news/-/392979/svitovi-syrovynni-rynky-ozhylyshho-tse-oznachaye-dlya-ukrayiny>.
19. Позиція України в рейтингу країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2016-2017 / Економічний дискусійний клуб. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки:
<http://edclub.com.ua/analityka/pozyciya-ukrayiny-v-reytyngu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-1>
20. Промислова революція в Європі / Моя освіта - Історія. - . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки:
<http://moyaosvita.com.ua/istoriya/promislova-revolyciya-v-yevropi/>
21. Рада Національного банку України ухвалила Основні засади грошово-кредитної політики на 2018 рік і середньострокову перспективу/ Головна : Рада Національного банку : Новини Ради. – Офіційне інтернет-видавництво НБУ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки:
https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=54120322
22. Райнерт Е. С. Як багаті країни збагатили... і чому бідні країни лишаються бідними / Ерік С. Райнерт [перекл. англ. П. Таращука]. – К.: Темпора, 2015. – 444с.
23. Створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС / офіційний сайт Міністерства закордонних справ України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/ua-eu-association> (дата перегляду: 15.11.2017 р.)

24. УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угоду ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014 / офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page (дата перегляду: 15.11.2017 р.).
25. Фомичев В. И. Международная торговля : учебник / В. И. Фомичев. – Москва: ИНФРА, 2001. – С. 108 – 110.
26. Циганкова Т. М. Міжнародна торгівля : навчальний посібник / Т. М. Циганкова, Л. П. Петрашко, Т. В. Кальченко. – Київ: КНЕУ, 2001. – 448 с.
27. Eurostat / your key to European statistic : European Commission. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: http://ec.europa.eu/eurostat/search?p_auth=S4BtAXTc&p_p_id=estatsearchportlet_WAR_estatsearchportlet&p_p_lifecycle=1&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&_estatsearchportlet_WAR_estatsearchportlet_action=search&text=commodities
28. London Metal Exchange (LME) / From Wikipedia, the free encyclopedia – [Електронний ресурс] – Доступно з: https://en.wikipedia.org/wiki/London_Metal_Exchange
29. Mayhew S. Oxford Dictionary of Geography / Susan Mayhew // Oxford: Oxford University Press, 1997. - 460с. – С. 88.
30. Oxford Paperback Encyclopedia / Oxford University Press; Market House Books Ltd. – Oxford: Oxford University Press, 1998. – 1496 p.
31. World Economic Outlook / International Monetary Fund // Office in Ukraine: – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сторінки: <http://www.imf.org/en/publications/weo>.